

Árjátszmák

Haragh Ágnes
haragh@kgt.bme.hu

Árjátszmák

- Előfordulása a piaci szerkezetek témakörön belül több helyen
  - Árdiszkrimináció
  - Különböző piaci formák – Bertrand duopólium árazási stratégiái
  - Nem kooperatív és kooperatív stratégiai viselkedés – ragadozó és kizáró árazás
- P.A.P.I. modell alkalmazásának szem előtt tartása
  - játékelméleti megközelítése a szereplők döntéseinek

Piaci szerkezetek - ismétlés

	Tökéletes verseny	Monopolisztikus verseny	Oligopólium	Tiszta monopolium
Szereplők száma	sok	sok	néhány	egy
Termék jellege	homogén	differenciált	homogén vagy differenciált	-
Be- és kilépés lehetősége	szabad	szabad	belépési korlátok	belépési korlátok
Árelfogadó vagy ármeghatározó	árelfogadó	ármeghatározó	ármeghatározó	Ármeghatározó

Oligopólium

- Néhány szereplő – két vállalatnál duopólium
- Belépési korlátok
- Stratégiai kölcsönhatások a szereplők között
- A profitmaximalizálás során figyelembe kell venni a többi vállalat várható magatartását (várakozások, információk)
- Összejátszás veszélye
- Elemzés: játékelmélet segítségével

Nem-kooperatív oligopólium modellek

		Döntés sorrendje	
		Egyszerre dönt (szimultán)	Egymás után dönt (szekvenciális)
Döntési változó	Mennyiség (q)	Cournot (mennyiségi verseny) $P > MC$	Stackelberg (mennyiségi vez) $P > MC$
	Ár (p)	Bertrand (árverseny) $p = MC$	Domináns vállalati árvezérlés $P > MC^{\text{DOM}}$

Bertrand - duopólium

- egy periódusos - szimultán - árazási játék
- reziduális kereslet: „a győztes mindent visz”
- D: $p(Q)=a-bQ \Rightarrow Q=(a-p)/b$
- Ha 1. vállalat: p_1 ár $\Rightarrow$ 2. vállalat reziduális kereslete

$$q_2=0$$

$$\text{ha } p_2 > p_1$$

$$q_2=Q(p_2)=(a-p_2)/b$$

$$\text{ha } p_2 < p_1$$

$$q_2=Q/2=(a-p_2)/2b$$

$$\text{ha } p_2 = p_1$$

Bertrand duopólium – P.A.P.I modell

- Players/játékosok: két vállalat, amik célja a profitmaximalizálás
- Actions/akciók: milyen árat határoz meg
- Payoff/kifizetés: a vállalatok által realizálható profit
- Information/informáltság: mindkét vállalat teljes és tökéletes informáltságú

Bertrand duopólium – játékelméleti megközelítése

- A termékek homogének – mindegy melyiket vásárolja meg a fogyasztó
- Attól vásárol, aki alacsonyabb áron adja a terméket (nem lényeges mennyivel alacsonyabban)
- Így az a vállalat, aki alacsonyabb árat határoz meg, a teljes piaci keresletet kielégíti
- Egészen a határköltségükig csökkenthetik a vállalatok az árat

Egy piacon a keresletet a $Q=20-p$ függvény írja le. A piacon 2 vállalat van és árverseny alakul ki. A vállalatok határkölsége 5. Egy vállalat vagy 10-es vagy 8-as áron értékesítheti a termékét.

		B vállalat	
		$p=10$	$p=8$
A vállalat	$p=10$	(25;25)	(0;36)
	$p=8$	(36;0)	(18;18)

Bertrand duopólium - egyensúly

- A vállalatok mindig a másik ára alá mennek
- Egyensúlyban a lehető legalacsonyabb áron kínálják a termékeiket
- Így az ár a határköltséggel lesz egyenlő
- Ez az egyensúlyi ár és mennyiség megfelel a tökéletesen versenyző piacon kialakuló árral és mennyiséggel
- Felesleges kapacitás problémája
- Elenyésző vagy nulla elsüllyedt költséggel rendelkező piacokon jellemző – pl szolgáltatások piaca

Több vállalatos Bertrand modell

- Amennyiben a vállalatok határkölségei konstansak és megegyeznek, a duopólium egyensúlyához képest nem lesz változás –a határkölségükig csökkentik az árat.
- Ekkor $p=MC$, így nem realizálnak a vállalatok profitot
- A kereslet a vállalatok között egyenlően oszlik meg $q=Q/n$, ahol n a vállalatok száma

Különböző költségű vállalatok a Bertrand modellben

- A két vállalatnak különböző a határköltsége
- Az alacsonyabb határköltségű vállalat a magasabb határköltségű vállalat határköltségénél alacsonyabb árat szab meg
- Az alacsonyabb határköltségű vállalat egyedül elégíti ki a teljes piaci keresletet
- Mivel $p > MC_A$, ezért a vállalat profitot realizál
- A piaci ár alacsonyabb, mint a monopolár, ha a magasabb határköltségű vállalat határköltsége kisebb, mint a monopolár – efölé nem mehet a vállalat, ha profitot maximalizál

Stratégiai viselkedés és formái

- A vállalatok befolyásolják a környezetüket, hogy magasabb profitra tegyenek szert
- Kooperatív stratégiai viselkedés: összejátszanak a vállalatok és a verseny korlátozásával növelik a profitjukat (pl kartell esetén monopol árat érvényesítenek)
- Nem kooperatív stratégiai viselkedés: a versenytársak kárára javít a vállalat a saját helyzetén

Nem kooperatív stratégiai viselkedés formái

- Kiszorító árazás
  - Ragadozó árképzés (felfaló ár)
  - Kizáró/korlátozó árképzés
- Termelési költségek csökkentése
  - Beruházás K+F tevékenységbe
  - Munka közbeni tanulás (learning by doing)
- Versenytársak költségeinek növelése

Ragadozó árképzés (predatory pricing) v. felfaló árazás

- vállalat először lecsökkenti az árat, hogy ezzel
  - kiszorítsa versenytársait a piacról
  - elriassza a potenciális belépőket
- majd felemeli az árat.
- alacsony árral profit feláldozása rövid távon (veszteség vállalása) – hogy a verseny kiküszöbölésével hosszútávon extraprofitot érjen el: „befektetés a monopóliumba”
- Sikereség feltétele: ha kiszorít, felemeli az árat
⇒ biztosítani kell, hogy ne legyen belépés!

Ragadozó árképzés: egyforma vállalatok

- Belépéstől való elriasztás: nem hihető a fenyegetés (nagyobb veszteség a ragadozónál)!
- Lehetséges ellenstratégiák a „fenyegetett” részéről:
  - Fúzió a bennlévő vállalattal
  - Hosszú távú szerződések a fogyasztókkal (nagy vevők)
  - piacról való kivonulás a ragadozási időszak alatt – majd vissza: ki és bevonulás ismételése (elsüllyedt költségek szerepe, piac megtámadhatósága)

Kizáró árképzés (limit pricing- Bain-Sylos modell)

- A vállalat úgy választja meg az árat és outputját, hogy nem marad elég kereslet ahhoz, hogy más vállalat is nyereségesen piacra léphessen
- Feltétel: belépés után a bennlevő nem változtat outputján (elköteleződés Q_i mellett)
- Belépés után: $Q' = Q_i + Q_e \Rightarrow$ árcsökkenés
- Bennlevőnek olyan árat kell előre megállapítani, hogy a belépés utáni ár ne legyen jövedelmező a belépőnek

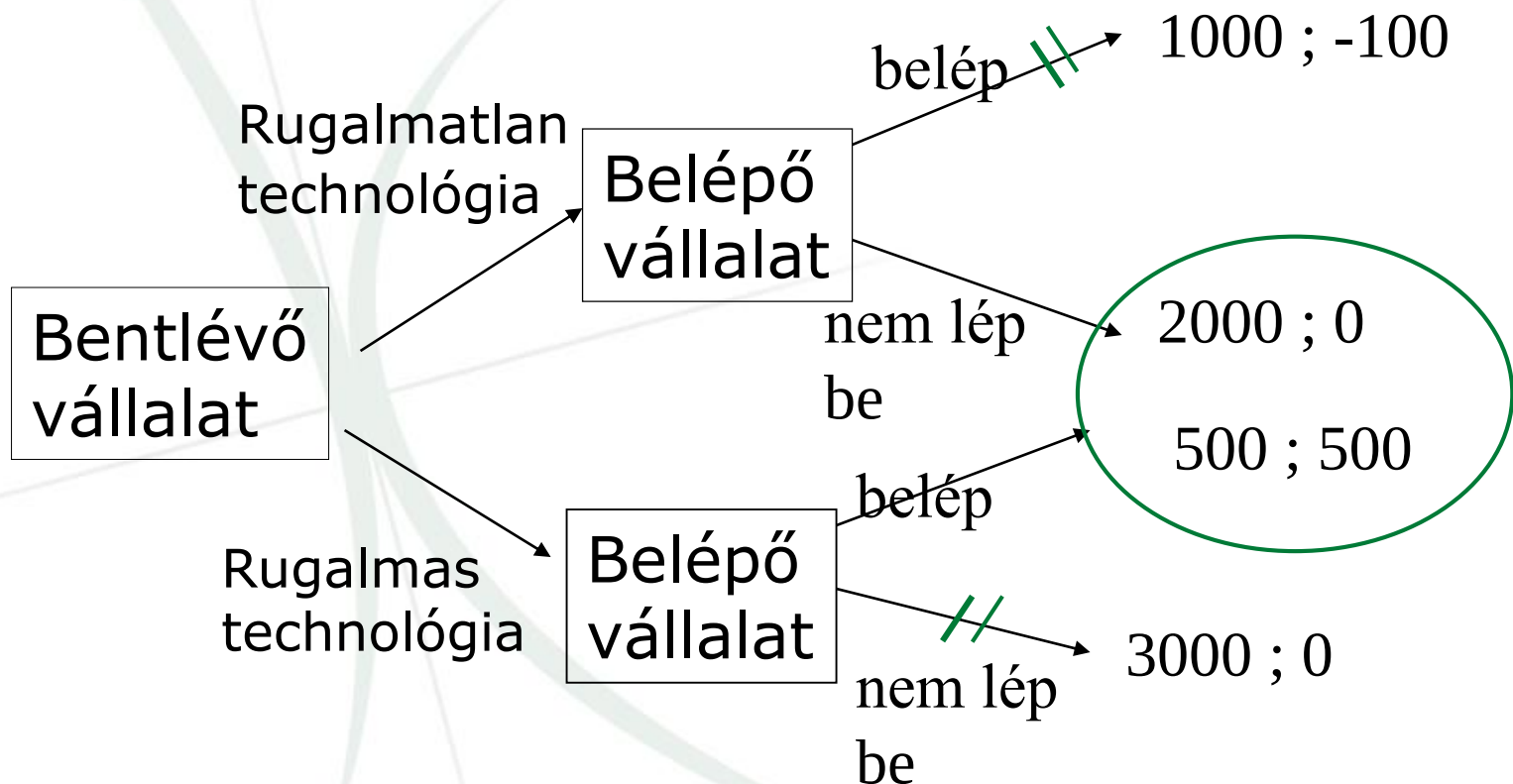
Technológia (kapacitás) választás: előny az egyik félnél

- Bennlevőnek meg kell győznie a belépőt, hogy harcolni fog
- 1. időszak: bennlevő technológiát választ
  - Rugalmas technológia: változtatható output
  - Rugalmatlan technológia: elköteleződés egy minimális output szint mellett
- 2. időszak:
  - belépő – döntés belépésről ill. output döntés
  - bennlevő- outputdöntés
- Rugalmatlan technológiával a belépés meggátolható!

Technológia választás – P.A.P.I modell

- Players/játékosok: bentlévő és belépő vállalat
- Actions/akciók: rugalmas vagy rugalmatlan technológia illetve belép vagy sem a piacra
- Payoff/kifizetés: a vállalatok által realizálható profit
- Information/informáltság: mindkét vállalat teljes és tökéletes informáltságú

Megakadályozható-e a belépés? Kizáró árképzési játék

Egy megtámadható piacon egy vállalat termel, aki arról dönthet, hogy kiépít-e rugalmatlan technológiát egy belépni szándékozó vállalat elriasztására. A két vállalat lehetséges stratégiát, és a megfelelő kifizetések az alábbi táblázat mutatja:

		B vállalat	
		belép	nem lép be
A vállalat	Rugalmas technológia	(2500;500)	(5000;0)
	Rugalmatlan technológia	(2000;-100)	(3000;0)

- Írja fel a játék extenzív formáját!
- Határozza meg, hogy érdemes-e az A vállalatnak rugalmatlan technológiát kiépítenie! Válaszát indokolja!

Egy megtámadható piacon egy vállalat termel, aki arról dönthet, hogy kiépít-e rugalmatlan technológiát egy belépni szándékozó vállalat elriasztására. A két vállalat lehetséges stratégiát, és a megfelelő kifizetések az alábbi táblázat mutatja:

		B vállalat	
		belép	nem lép be
A vállalat	Rugalmas technológia	(2000;2000)	(3000;0)
	Rugalmatlan technológia	(1800;500)	(2800;0)

- Írja fel a játék extenzív formáját!
- Határozza meg, hogy érdemes-e az A vállalatnak rugalmatlan technológiát kiépítenie! Válaszát indokolja!